

UČEŠĆE ŽENA U SPORTU KROZ ISTORIJU OLIMPIJSKIH IGARA

Parčina Ivana¹, Elena Plakona², Violeta Šiljak¹

¹ Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet

² EPAS, Srednja fizioterapeutska škola, Edesa, Grčka

APSTRAKT

U ovom istraživanju je izvršena analiza aktivnog uključivanja žena u sport od antičkog doba do današnjih dana. Kroz veći deo ljudske istorije, sportska takmičenja su posmatrana isključivo kao *muški posao*. Neki istoričari i sportski analitičari vezuju aktivno pojavljivanje žena u sportu za kraj XIX i početak XX veka. Ženski sport je zaživeo početkom XX veka, kada su počela i zvanična takmičenja u ženskim sportovima. Bavljenje sportom i telesnim vežbanjem u suštini je bilo dozirano, a osnova ženinog života je posmatrana kroz materinstvo i produžetak ljudske vrste.

Ženski sport podrazumeva amaterska i profesionalna takmičenja žena u svim sportovima.

Ključne reči: žene, istorija, sport.

PARTICIPATION OF WOMEN IN SPORTS THROUGH HISTORY OF OLYMPIC GAMES

ABSTRACT

This paper has shown the view of the active involvement of women in sport since ancient times to present day. Through most of human history, athletics are viewed exclusively as a male job. Some historians and sports analysts link the appearance of women active in sports for the end of the nineteenth and the beginning of the twentieth century. Women's sports has come to life in early twentieth century, when they began formal competition in women's sports. The practice of sport and physical education in fact has been dosed, and the basis for a woman's life is seen through the extension of maternity and the human species.

Women's sports include amateur and professional competitions of women in all sports.

Key words: women, history, sports.

UČEŠĆE ŽENA U SPORTU KROZ ISTORIJU OLIMPIJSKIH IGARA

“Žena stoji kao kapija na izlazu kao i na ulazu ovog svijeta”¹

Ivo Andrić

Uvod

U najrazvijenijim kulturama još uvek je ukorenjeno mišljenje da takmičarski duh i mišićavo telo uništavaju ženstvenost, tj. da ženama nisu neophodne osobine kao što su izdržljivost, snaga i hrabrost. Zbog ovakvih nametnutih stereotipa o nežnoj ženskoj prirodi, mnoge pripadnice lepšeg pola smatraju da im bavljenje sportom jednostavno ne leži i da im fizička aktivnost te vrste nije neophodna u životu.

Ograničeno učešće žena u sportu ima različite uzroke, počev od tradicije, konzervativne svesti i patrijarhalnih obrazaca, predrasuda i stereotipa i shvatanja sporta kao „muške stvari“.

Kroz veći deo ljudske istorije, atletska takmičenja su posmatrana isključivo kao muški *posao*. U antičko doba, atletska takmičenja održavana su između ratnika, isključivo da bi dokazali svoje borbene junaštvo ili na drugi način pokazali svoju polnu zrelost. Isključivo muško učešće u takmičarskom sportu preneto je u antičke Olimpijske igre, gde žene nisu smele ni da gledaju

takmičenja, a još manje da u njima učestvuju. Međutim, vremenom je razvijen poseban atletske događaj za žene, Herine igre.

Herine igre

Antičke Herine igre, posvećene boginji Heri, su bile prva zabeležena atletska takmičenja žena koja su se održavala na stadionu u Olimpiji, najverovatnije u olimpijskoj godini, pre takmičenja muškaraca. Održane su prvi put u VI veku pre nove ere. Neki tekstovi, uključujući i Pausanijev *Opis Grčke*, (175 g.), govore da je Hipodameja okupila grupu poznatu kao "Šesnaest žena" (postoji nekoliko interpretacija, uključujući i onu koja kaže da su je činile žene izabrane kao pregovarači iz 16 gradova, u cilju stvaranja mira između Elisa i Pize) koje su promovisale Herine igre u znak zahvalnosti zbog Hipodamejine udaje za Pelopa. Ostali tekstovi pokazuju da su "Šesnaest žena" bile stvaraoci mira iz Pize i Elisa, a zbog svojih političkih nadležnosti su postale administratori Herinih igara.

Kao i u muškoj konkurenciji, Herine igre su se u početku sastojale samo od trke. Hera šampionke bi osvojile maslinovu krunu, kravlje ili volovsko meso životinja žrtvovanih u čast Here, kao i pravo da poklone statue sa upisanim imenima ili da postave svoje portrete na stubove Herinog hrama. Još uvek je jasno vidljivo gde su stajali portreti na hramu, iako su sama umetnička dela nestala.

Žene su se takmičile u tri starosne grupe, na stazi Olimpijskog stadiona koja je bila duga 5/6 dužine pruge na kojoj su trčali muškarci. Pausanija opisuje njihov izgled za trke tako da *njihova kosa visi nadole, tunika (hiton) doseže do malo iznad kolena, i desno rame je otkriveno skoro do grudi*.²

¹ Andrić, I. (1932). str 14.

² Pausanija (1994). V, 16, str. 398.

Iako su se muškarci takmičili goli, a žene obučene, hiton je odeća koju su nosili muškarci za težak fizički rad. Dakle, takmičarke su bile obučene kao muškarci. Da li nam ova činjenica, uz uopšte postojanje Herinih igara, govori o položaju žena i društvenoj klimi tog perioda, nije sigurno. Znamo da je ženama bilo zabranjeno da se takmiče, pa čak i posmatraju antičke Olimpijske igre, pod pretnjom da budu bačene sa litice planine Tipaion. Devojke nisu bili ohrabrene da budu sportistkinje. One koje su odrastale u Sparti bile su izuzetak jer su obučavane u istim atletskim disciplinama kao dečaci, jer Spartanci su verovali da će jake žene proizvesti jake buduće ratnike. Takve devojke bile su neudate i takmičile su se gole ili u kratkim haljinama. Dečaci su mogli da posmatraju nadmetanje sportistkinja, u nadi da će stvoriti brak i potomstvo. Trka posvećena Dionisu (bog vina i zadovoljstva) je verovatno bila vezana za poseban obred zajednice. Obred prelaska je ritual koji označava napredak osobe iz jednog statusa u drugi. To je univerzalni fenomen koji može da prikaže društvene hijerarhije, vrednosti i uverenja koji su važni u određenim kulturama. Obredi prelaska su često svečanosti oko prekretnica u pubertetu, punoletstva, venčanja i umiranja.

Herine igre mogle su biti pokazatelj promene socijalnih uslova i ublažavanja ograničenja nametnutih ženama. Isto tako su mogle da označavaju privremenu promenu. Grčkim ženama je bilo dozvoljeno da se takmiče u istim festivalima kao i muškarci nakon završetka klasičnog perioda. Nedostatak referenci je dokaz da na ove promene nije blagonaklono gledano jer su bile pod rimskim uticajem. U Rimu, devojke iz bogate porodice su mogle da učestvuju na festivalima muškaraca.

Herine igre su počele zbog velike popularnosti Olimpijskih igara. Najpoznatije starogrčke žene sportistkinje su Kiniska i Belističe.³

Kiniska je rođena 440 g.p.n.e i bila je grčka princeza Sparte. Ona je postala prva žena u istoriji pobjednica antičkih Olimpijskih igara. *Kiniska* je rođena u drevnom grčkom gradu Sparte i bila je ćerka Euripontida, kralja Sparte i Eupoleje. Ona je i sestra kasnijeg kralja Sparte, Agesilaja II. Za nju su govorili da je muškarača, stručnjak konjičkih trka i veoma bogata, savršenih kvalifikacija za uspešnog trenera. Bila je izuzetno ambiciozna da uspe na Olimpijskim igrama i prva je žena koja je uzgajala rasne konje i sa njima osvojila olimpijski tron. Njeno ime na starogrčkom znači *žensko štene*.

Bilističe je bila grčka kurtizana nepoznatog porekla. Neki smatraju da je Makedonka, ili iz Argive, čak i robinja iz daleke zemlje kupljena na pijaci. Ona je pobedila u dve konjske trke na Olimpijskim igrama 264 g.p.n.e.

³ Šiljak, V. (2007). str.174.

Olimpijske igre

Dok je većini žena u antičkom grčkom svetu bilo zabranjeno da uče bilo kakve sportske veštine, kao što su jahanje ili lov, spartanske žene su, sasvim suprotno, od ranog devojaštva učene tim veštinama u internatima sličnim onima koje su pohađali spartanski dečaci.

Učesnici antičkih Olimpijskih igara su u potpunosti bili muškarci, dok je ženama čak bilo zabranjeno da idu na glavni stadion u Olimpiji, gde su održavani atletske događaji i sportske borbe. Ženama je bilo dozvoljeno da prisustvuju samo konjičkim događajima, ali nikako da prikazuju svoje veštine, već samo u ulozi vlasnika ili trenera konja.

Jedina žena kojoj je bilo dozvoljeno prisustvo na Svečanim igrama je bila sveštenica Demetre Šamine. Svako kršenje ovog pravila se kažnjavalo smrću, i to bacanjem istih sa planine Tipaj. Pausanija međutim, kaže da nije zabeležen ni jedan slučaj kažnjavanja, tj. bacanja neke žene sa te visoke planine. Da svako pravilo ima svoj izuzetak potvrdila je Kalipatira, koja je prisustvovala takmičenju svoga sina Pizirodosa u rvanju, i to kao trener, na Svečanim igrama 396. godine pre n.e. Posle smrti muža bila je prinuđena da sama nastavi sa treniranjem sina, koji je i pobedio na tim igrama. Ona je prurušena ušla na stadion. Ali, kada joj je sin postao pobednik, kao i svaka majka, nije mogla da izdrži, već je potrčala ka njemu i otkrila se. S obzirom da je višestruko porodično bila povezana sa prethodnim poznatim olimpijskim pobednicima, oprosteno joj je, ali od tada su i takmičari i treneri morali ući goli na stadion.⁴

Već pominjana Kiniska je zaposlila muškarca i prijavila svoj tim na Olimpijske igre, gde je dva puta pobedila u trkama kola sa četiri konja (tetripon), u 396 g.p.n.e i ponovo u 392. g.p.n.e.

Prema Ksenofontu⁵, Kinisku je njen brat Agesilaj II ohrabrio da uzgaja konje i takmiči se u igrama, u pokušaju da diskredituje ovaj sport. Na uspeh u trkama kola gledao je kao na pobedu bez vrednosti, koja je bila samo znak bogatstva i umešnosti vlasnika konja, dok je u drugim događajima odlučujući faktor bio čovek i njegove hrabrosti i vrline. Nadao se da će pobjeda jedne žene demaskulizovati konjičke trke, ali taj događaj nije smanjio angažovanje bogatih Spartanaca. Bilo je nekih spekulacija oko motiva Agesilaja u navođenje svoje sestre da se pridruži konjičkom takmičenju. Jedno objašnjenje je da je želeo da ponovo zapali ratnički duh u spartanskom društvu, koje je poklanjalo zemlju pobednicima Olimpijskih igara. Drugi mogući razlog je da je Agesilaj želeo da prikaže Kiniskine sposobnosti, ili da promoviše žene u sportu uopšte.

Kako god da je bilo, Kiniska je u čast pobjede dobila bronzanu statu trkačkih kola i konja sa vozačem kola, kao i svoju statu koja je postavljena u hramu Zeusa u Olimpiji, kao i natpis koji govori da je ona jedina žena koja je osvojila venac u trkama kolima na Olimpijskim igrama. Pored toga, podignuto je svetište Kiniski u Sparti na prostoru gde su održavani verski obredi. Do tada je samo spartanskim kraljevima bila ukazivana ovakva počast.

⁴ Šiljak, V., Fragiadaki, G. (2010). str.155.

⁵Ksenonfont (1998). str. 200.

Kiniskina pobjeda na Olimpijskim igrama imala je veliki uticaj na grčki svet, kao i druge žene koje su kasnije pobeđivale u trkama konja kao Euruleonisa, Belističe, Timareta, Teodota i Kasija. Međutim, nijedna od njih više nije poštovana zbog uspeha kao što je bila Kiniska. Zoe Kareli, moderna grčka pesnikinja, napisala je pesmu o ljubavi koju je Kiniska gajila prema konjičkom sportu i trkama i o njenim olimpijskim uspesima, učinivši je simboličnim primerom društvenog uspona žena.

Moderne Olimpijske igre

Moderne Olimpijske igre uključuju ženske takmičare od 1900. godine pa nadalje, iako su žene u početku učestvovala u znatno manje zahtevnim događajima. Briga za fizičku snagu i izdržljivost žena je dovela do obeshrabrenja učešća žena u fizički intenzivnijim sportovima, a u nekim slučajevima je dovela do manje fizički zahtevne ženske verzije muških sportova.

Neki istoričari i sportski analitičari vezuju aktivno pojavljivanje žena u sportu za kraj XIX i početak XX veka. Analitičari tvrde da su prvi sportovi kojima su se žene bavile bili jahanje, dobacivanje lopte, razne vežbe oblikovanja tela, tenis i da su se odigrali u bogatijim kućama. Ženski sport je zaživeo početkom XX veka, kada su počela i zvanična takmičenja u ženskim sportovima. Bavljenje sportom i telesnim vežbanjem u suštini je bilo dozirano, a osnova ženinog života je posmatrana kroz materinstvo i produžetak ljudske vrste.

Usled nedostatka javnog interesa za ženski sport, amaterska takmičenja postala su primarno mesto za takmičenje žena. Tokom sredine dvadesetog veka, komunističke zemlje dominirale su mnogim olimpijskim sportovima, uključujući i sportove u kojima učestvuju žene, zahvaljujući državnom sponzorisanoj sportskih programa koji su tehnički smatrani amaterskim. Nasleđe ovih programa je održano u bivšim komunističkim zemljama koje su nastavile da proizvode veliki broj vrhunskih sportista. Nemačka i zemlje Skandinavije su takođe razvile jak sportski program za žene u tom periodu.

Profesionalni ženski sportski timovi

U Sjedinjenim Državama, gotovo u svim školama je zahtevano učešće učenika u sportu, što je omogućilo svim devojkama da se bave atletikom u ranom uzrastu. Ovakvi programi nisu postojali u Zapadnoj Evropi i Latinskoj Americi. U takmičenjima unutar škole, polovi se često mešaju, ali za konkurentne sportske događaje se odvajaju. Jednim od zakona propisano je koledžima i univerzitetima da obezbede jednake mogućnosti za ženski sport. Kao posledica toga, veliki broj ženskih sportista omogućio je da Sjedinjene Američke Države budu visoko rangirana nacija u ženskim Olimpijskim sportovima.

Tenis je bio najpopularaniji ženski profesionalni sport od 1970. godine i bio je dobra prilika za simboličnu *bitku polova* između Bili Džin King i Bobija Rigsa. Uspeh ženskog tenisa, međutim, nije mnogo pomogao sudbini profesionalnih timova ženskog sporta.

Počev od kasnih 1960-ih, nekoliko žena je dobilo priznanja za svoj sportski talenat i socijalno su prihvaćene kao uzor koji zarađuje za život baveći se profesionalno sportom. Većina je živela u Sjedinjenim Američkim Državama.

Stvari su počele da se menjaju 1973. godine kada je Bili Džin King osvojila *Bitku polova* i *probila plafon* plata žena sportista. Čak i sada, u XXI veku, većina žena profesionalnih sportistkinja širom sveta dobija mnogo manje novca u odnosu na muškarce. Časopis *Life* je prepoznao značaj dostignuća Bili Džin King 1990. godine i uvrstio je u listu *100 najvažnijih Amerikanaca XX veka*.

Ženski profesionalni timski sport je dobio na popularnosti oko 1990. godine, kada su posebno interesantni bili košarka i fudbal. Ova popularnost je asimetrična, najjača je bila u SAD-u, nekim zemljama Evrope i u bivšim komunističkim državama. Timovi ženskog fudbala prvobitno dominiraju u SAD, Kini i Norveškoj, državama čije su muške reprezentacije istorijski bile slabe.

Međutim, odnedavno, nekoliko država, sa jakim i dominantnim nacionalnim muškim timovima, kao što su Nemačka, Švedska, Brazil postaju sila u ženskom fudbalu. Uprkos porastu popularnosti profesionalnog sporta, ženske lige nastavljaju da se finansijski bore.

Zaključak

Istorijski gledano, nema sumnje da je sport oduvek bio u centru neispravne i seksističke pretpostavke o ženama sportistkinjama. Socijalna pitanja, kao i nerazumevanje o ženskim fizičkim i zdravstvenim pretpostavkama ograničenja, usporila su razvoj ženskog učešća u sportu za mnogo godina (maraton u ženskoj konkurenciji je dodat u raspored Olimpijskih igara tek 1984. godine). Ova razlika u učešću će se bez sumnje smanjiti tokom nekoliko narednih decenija.

Danas se za sport kroz praćenje i navijanje interesuje polovina svetskog stanovništva. U toj masi nalaze se ljudi različitog pola, različitih uzrasta, kulturnog nivoa, političkih i religioznih ubeđenja. Sport je postao neodvojivi deo svakodnevnog načina života ljudi u savremenom društvu.

Ženski sport podrazumeva amaterska i profesionalna takmičenja žena u svim sportovima. Učešće žena u sportu je dramatično poraslo tokom XX veka, posebno u poslednjoj četvrtini, oslikavajući promene u modernom društvu koje naglašava paritet polova. Iako nivo učešća i rezultata varira u odnosu na državu i tip sporta, ženski sport je široko prihvaćen, a u nekim sportovima, kao što su tenis i umetničko klizanje, žene su daleko popularnije od svojih muških kolega.

Danas se žene takmiče profesionalno i amaterski u gotovo svakom sportu, ali nivo učešća obično opada kada je reč o više nasilnim kontaktnim sportovima. Praktično priznavanje osnovnih fizioloških razlika među polovima nije sputavalo razvoj sportistkinja visokog kvaliteta u nekim, istorijski gledano, muškim sportovima, kao što su golf, hokej na ledu ili maraton.

Literatura

1. Andrić, I. (1932). *Smrt u Sinanovoj tekiji* : pripovetka
2. Jugoslovenski Olimpijski komitet, Sportska akademija Beograd (2002). *Zastupljenost žena u sportu Srbije*, Beograd : Uprava za sport
3. Ksenonfont (1998). *Helenska istorija*. Novi Sad: Matica Srpska
4. Parčina, I. (2008). *Žene lideri u sportu*, diplomski rad, Beograd : FMS
5. Parčina, I. (2008): *Žene i liderstvo u sportu*, IV Međunarodna konferencija *Menadžment u sportu*, Beograd
6. Parčina, I. (2010). *Žene u sportu*, master rad, Beograd : FMS
7. Pausanija (1994). *Opis Helade*, Novi Sad: Matica srpska.
8. Pfister and Radtke (2005). *Sport, Women and Leadership- Case study*
9. Šiljak, V. (2007). *Istorija sporta*, Beograd: Fakultet za menadžment u sportu
10. Šiljak, V., Fragiadaki, G.(2010). *Menadžment antičkih olimpijskih igara*, Naučni časopis *Menadžment u sportu* Voll., Br.1, Beograd: Fakultet za menadžment u sportu

Internet strane

1. www.cwrl.utexas.edu/~ulrich/femhist/sports.shtml
2. www.womenssportsfoundation.org/Content/Articles/Issues/History/W/Womens-PreTitle-IX-Sports-History-in-the-United-States.aspx
3. www.thesportjournal.org/article/history-women-sport-prior-title-ix
http://womenshistory.about.com/od/teamsports/Women_in_Sports_Team_Sports.htm